

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ruКЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

«Сынаулары кезиуонде жамауат бир ниетлиги кӛргюзтгенди»

Тюене КъМР-ни Правительствосуну юйонде Россейни Кыбыла жаныны регионларыны муниципал къралыуларыны Координация советини жыйылуу болганды. Анга ЮФО-ну бла СКФО-ну регионларыны келечилери бла бирге жигит шахар Севастопольну бла Кърымны келечилери да къатышхандыла. Жыйылыуну Координация советини башчысы **Юрий Наумкин** бар-

дырганды. Аны ишине КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков**, Парламентини спикери **Татьяна Егорова**, Жамауат палатаны башчысы **Хазраталий Бердов**, Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный **Зумакулланы Борис**, Муниципал къралыуларыны ассоциациясыны советини регион бӛлюмюню башчысы **Максим Паногов** эм башхала къатышхандыла. Къонакъланы алгъышлай, Каз-

бек Коков бу даражалы кенгеш Нальчикде бардырылганы ючюн ыразылыгын айтханды. Жыйылууда энчи аскер операция бла байламлы жумушла сюзюлюклерин белгилеп, бу кезиуде битеу сынаулагъа, санкциялагъа да къарамай, кыралда жамауат бирликини юлгюсюн кӛргюзтгенин чертгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Даража

Къыйынына – бийик багъа

РФ-ни Федерал Жыйылыууну тӛбенги палатасыны таматасы Владимир Володин Къырал Думаны Къабарты-Малкъар Республикадан, Ставрополь крайдан эмда Къарачай-Черкес Республикадан депутаты, Къырал Думаны энчи иелик, жер эмда ырысхы бла байламлы халла жаны бла комитетине кирген Анатолий Бифовну Къырал Думаны Председателини Ыспас къагъыты бла саугъалаганды.

Бу ведомстволу белги урунууда жигерликни кӛргюзтгенлеге, законла чыгъарууга тийишли юлюшлерин кшошханлагъа, энчи жетишимлери болганлагъа, Россей Федерацияда парламентаризмни айнытууга уллу къыйын салганлагъа бериледи.

Анатолий Бифовну ол биринчи саугъасы туюлюдо. Алгын да депутатыбыз Россей Федерацияны Къырал Думасыны Сыйлы грамотасы бла белгиленгенди.

Игилендириу

Темир жол вокзалны тийреси тапландырыллыкды

Нальчикде темир жол вокзалны аллында майданы тапландырыу юлгюсюн **Казбек Коков** кесини телеграм-каналында https://vk.com/kazbek_kokov басмалаганды.

«Алгъаракъда билдиргенимча, Нальчикни темир жол вокзалыны аллында майданы тапландырыу проект жууукъ заманда жашауда бардырыллыкды. Ол мекам республиканы ара шахарыны тарых эм архитектура къыйматыды. Вокзал 1913 жылда ишленгенди. Уллу Ата журт урушну кезиуонде ол иги да юлгӛганды эмда шӛндюгюлю сыфатын мамыр кезиуде алганды.

Бизни темир жол вокзалыбыз шахарны бетиди. Аны себепли аны къатында тийре да тийишли болургъа керекди: низамлы эм ырахатлы. Проектге жашиллендириу, жаю баргъан жолчукъланы къурау, шӛндюгюлю халлы жарыкълык бериу, парковка жерле, жаю жюрюгенлеге эм улуда баргъанлагъа тап келишген навигацияны къурау киредиле.

Эсигизге салайым, жаланда вокзал къатында майдан айбатландырылып къалмагъанлай, межгит къатында сквер, Ленин атлы проспектни эм Осетинская орамны мюйюшюндеги сквер да тапландырыллыкдыла», – деп айтылынады билдириуде.

Жазылуу-2023

Газетни алтыр амал барды

Хурметли жамауат!

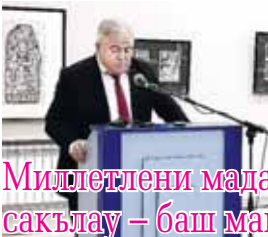
Сиз бир тюрлю сылтау бла «Заманга» жазылмай къалган эсегиз, ана тилде чыкъган жангыз газетибизни биринчи апрельден алып башларгъа онг барды. Аны ючюн, почтагъа барып, жазылыуну жыйырма бешинчи мартха дери жарашдырыргъа керекди. Изданиягъа интернетде бу адрес бла жазылыгъа да боллукъду: <https://podpiska.pochta.ru/press/>

**Юч айгъа жазылыуну багъасы
400 сом 86 капекди.**

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П 5893

Жыйылыу

4 бет

Къабарты-Малкъарны Миллет музейинде Маданият министрствонуну коллегиясыны жыйылыуу болганды, анда маданият, искусство, асламлы коммуникация учреждениланы 2022 жылда ишлерини эсеплери чыгъарылганды эм келир заманга борчла салынгандыла.

Мишкетлени маданият энчиликлерин сакълау – баш магъаналы борч

Къалар

10 бет

Ышангъылы эм огъурлу адам, фахмулу алим эди

Тему улу басмалагъан 7 монография кӛп санда чыкъганларына къарамай, бюгюнлюкде бек аз тубеген китаплагъа саналадыла. Ол а алимни илму ишлерине сурам къачан да уллу болганын кӛргюзтеди.

СЮЗЮ

Ал жанында – социал мекамланы кзурулушлары

КМР-ни Башчысы **Казбек Кокос** Регионланы айныту жаны бла комиссияны президиумуну (штабыны) РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хуснуллин**ни башчылыгы бла бардырылган жыйылыууна кытышканды. Анда миллет эмда федерал проектеде бла кырал программалада белгиленген ишле кылай тамамланганларына, 2023-2024 жылга кзурулуш жаны бла салынган планланы толтуруу не халда болганына кыралганды.

Кыабарты-Малкыарда кзурулуш ишлени асламысы социал бөлүмде бардырыладыла. Сөз 17 школну, Нальчикде биринчи полиликаны, онкология диспансерни, жаш төлөню чыгармачылык юйюню, сабий садланы, тогуз амбулаторияны, маданият юйлени, спорт мекамланы кзурулушларыны юслеринден барады. Дагыда 40 окуу юйге, сегиз поликлиника бөлүмге тынгылы ремонт этиледди эмда этилликти. Жолланы ишле эмда жангыртуу, жамаат тирелени бла арбазланы игилендириу ишле да тохтаусуз бардырыладыла. Битеу да 147 объекте аллай ишле тындырылыктыдыла.

«Запады санкциялары бла байламлы кыйын экономика болуму-

лагга да кырамай, битеу проекте толтурулукудыла. Россейни правительствосу, Президент салган борчланы эсге алып, социал маганагы мекамланы хайырлангырга болжалларындан алга берир ючюн, кюлундан келгенни аямайды», – дегенди Казбек Кокос жыйылынуу эсеплерини юсюндөн оюмун айта. Ол подряд ишле тынгылы болурларына эмда заманында тамамланырларына

кыаты контроль этерге кереклисин эсгергенди.

Жыйылыуга дагыда КМР-ни кзурулуш эмда жашуу журтлакоммунал мюлк министри **Алим Бербеков** эмда КМР-ни транспорт эмда жол мюлк министри **Аслан Дышеков** кытышкандыла, деп билдиргенди КМР-ни Башчысы бла Правительствосуну пресс-службасындан.

«Сынауланы кезиунде жамаат бир ниетлигин кергюзтгенди»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

– Бизни бютюн маганагы борчла саклайдыла. Россейни Президентини буйруклары, Саууланган Кючле тамамлаган жумушла да кыралыгыны чегини тийресинде болум, Ата журтубузну жалынчаксызлыгыны сакларга кереклиси бла байламдыдыла. Владимир Путин кыоркуусуздукту жалчытыу, кыралны айныту жаны бла жумушланы шарт белгилегенди. Барыбыз да бирча кюч салсак, салынган борчланы толтуруугубузга, бизге кыажуу болганлагга тийишли жууап бераллыгыбызга ишкесиме, – дегенди Казбек Валерьевич.

Республиканы оюнуучусу жер-жерли органланы юслеринден айта, властыны бу бөлөмю инсанлагга бютюнда жууук болганын, кыралга ышанылуук аны ишине кере кыралганын чертегенди. Хар муниципалитет, властыны ышангылы бөлөмюч, адамланы излемлерин толтурууга, миллет борчланы тамамлагга, хайырлы ишлерге керек болганларына эс бурганды.

– Муниципал кзуралулагга энчи аскер операцияга кыатышканлагга, аланы юйорлерине бла ветеранлагга, кыйын жашуу болумга тыошген инсанлагга болушлук жаны бла уллу ышанылуук барды. Аны кыралны оюнуучулары да шарт белгилегенди. Мындан ары да жеринде власть органлагга себеплик этилгендей турлукуду, – деп кыошканды Казбек Кокос.

Ызы бла КМР-ни Правительствосуну таматасыны орунбасары **Марат Хубиев** сөйлөшкенди. Ол РФ-ни Президенти Владимир Путинни энчи аскер операцияны бардырынуу юсюндөн оюнуу эмда россейли аскерлени Украинада тамамлаган жумушларын халкы кыабыл кергенин кыатлаганды. Бизни республика бизни аскерле-

рибизге болушуу жаны бла не мадар этгенин билдиргенди.

Былтыр мартта Правительствону резерв фондундан 40 миллион сом бөлүнгенди. Бу ачага квадрокоптерле, тепловизорла, генераторла, башха керекле сатып алынгандыла. «Бюджеттен тышында фондланы себепликтери бла 190 тонна жандаурулук жюк ашырылганды, ала аскерчилеге артыкка керекли заладан кзуралгандыла», – дегенди Марат Хубиев.

Муниципалитетле да тири кыатышкандыла бу ишге. «Жюк бла бирге уа аскерчилерибизге сабийле жазган писымоланы да элтедиле. Республиканы Башчысы Казбек Кокос кеси да СВО бардырылган жерге көп кере барганды, аскерчи бөлөмлени командирлери, инсанлык борчларын толтурган жерлештерибиз бла тыошшенди. Субъектти оюнуучусу бла ушактыла уа, сөзсюз, жашланы келлерин көтөрөди», – дегенди докладчы.

КМР-ни власть органлары РФ-ни Кыоруулау министрствосуну, Росгвардияны республикада аскерчи бөлөмлери бла хайырлы байламлыктыла жюрюктенлерин чертегенди докладчы. Сөз РФ-ни жангы регионларына себеплики юсюндөн да барганды. «КМР шеф болушлук этген районлагга 400 тонна жандаурулук жюк ашырганды. Парламентте, битеу министрстволагга бла ведомстволагга, жер-жерли самоуправление органлагга, республиканы инсанларына аланы кзурауга тири кыатышканлары ючюн ыразылыгымы айтырга сюеме», – дегенди Марат Хубиев эмда республиканы токсаннга жууук аскерчиси батырлыклары, Ата журтубузну аллында кыйынлары ючюн кырал саугалага тийишли керюлгенлери бла ёхтемленерге кереклисин чертегенди. Аланы арасында уа

Тимур Тамазовну юйорюне Россейни Жигитини саугасы берилгенди.

Андан ары сөзюнде Марат Хубиев энчи аскерчи операцияга кыатышканланы юйорлерине этилген себеплики, тохташдырылган льготаланы юслеринден билдиргенди. Сөзге, коммунал жумушла, көп кыаты юйлени тынгылы жангыртуу ючюн борчлары болганлагга тазирле салынмайдыла, сабийлери школга дери билим беруу учреждениялагга жюрюй эселе, ала телеуледен эркин этилгенди. Школлада аскерчилени сабийлери жылы аш-суу бла жалчытылынадыла, жай солуу кезинде санаторийлеге путёвкала биринчилени санында бериледиле, башха себеплик этиледди.

Докладчы жаш төлөу бла бардырылган патриот жумушланы, ОНФ эм «Биз биргебиз» волонтер организация тамамлаган жумушланы юслеринден да билдиргенди. «Энчи аскерчи операцияга кыатышкан бир инсан, бир юйор да болушлуксуз кыалмазлыгынын шарт айтырга сюеме. Бу иш КМР-ни Башчысыны контролундады», – дегенди ол.

Кенгешде РФ-ни субъекттеринде Муниципал кзуралууланы советтерин кзурауу эм ишени низамыны соруулары сюзюлгенди. КМР-ни кырал власть органларыны бла муниципал кзуралууланы советини араларында байламлыктыла да кыралганды.

Ахырында Россейни Юг жаныны Кординация советини быйылы экинчи жарымында ишени планы кыабыл керюлгенди. Дагыда Россейни Юг жаныны регионларыны муниципал кзуралууланы советтерини араларында байламлыктыла жаны бла келишимге кыол салынганлы 15-жылыгынын белгилеуно жумушларын да сюзгенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Махтаулык

Антларына кертичиликтери эмда жигитликтери бла да юлгюлюле

Шёндю бардырыла турган энчи аскер операцияга кеслери ыразылыктылары, чакырыуу бла да көп жашларыбыз кыатышкандыла. Ала, Ата журтну жалынчаксызлыгынын кзурулууна сыйлы борчларына санап, антларына кертичиликтери эмда жигитликтери бла да юлгю кергюштедиле. Анга уа кёллери Россей Федерацияны Президентини Указы бла сыйлы орденле эмда майдалла бла саугаланганлары шагъатлыкты этеди.

Бу кюнде энта да бир ахшы хапар келгенди. Энчи аскер операцияга кыатышкан жерлештерибизден бири – Ап-

пайланы Арсенни жашы Рустам сыйлы кырал саугага – Жуков атлы майдалга – тийишли болганды. Кыыйын кыазуатны кезиунде таулу жаш уллу батырлыкты этгенди, кызыуу сермеш бардырган солдатларыбызга топ-окуну жетдирип турганды.

Алгаракыла билдиргенибизча, Кыра-Суудан Атабийланы Мурафилини жашы Магомет Жуков атлы даражалы майдал бла саугаланганды. Ол кзулуук этген полкуну аскер башчылары аны жуууктарына бла эллилерине аллай жашны ёсдоренлери ючюн ыспас этип, кыагыт жазгандыла.

Тёбөн Чегемден Ёзденланы Музафарны жашы Залим бла Ёзденланы Керимни жашы Тамерлан да, республиканы атын иги бла айтдырып, халкыбызны, эллилерин, жуууктарына да ёхтемлендиргенди. Залим Жуков атлы майдалга, Тамерлан а Суворовну майдалына аскер борчларын бет жарыкты толтурганлары, низамлыклары, ётюрюккелери бла да башалага юлгю кергюзтгенлери ючюн тийишли болгандыла.

Бабугентден Каркаланы Исмайлны жашы Асланы жуууктарына да полкуну аскер башчыларындан ыразылыкты кыагыт келгенди. «Ол кишилин, бийик усталыгы болганын, анткына, аскерни ахшы төрелерине кертичилик кыалганын кергюзтгенди...», – деп жазылады анда. Карка улу Суворовну майдалы бла саугаланганды.

Ата журтубузну жалынчаксызлыгы ючюн калкынанча сөөлген жигит жашларыбыз бла ёхтемленебиз, сау-саламат кыайтырларын тежейбиз.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

ЖОКЪЛАУ

«Биз ёмюрден ахырзга багъалагъан хазналарыбыз ючюн кюрешибиз да, хорлам бизни боллукъду»

КъМР-ни Башчысы **Казбек Кокков** бу кюнледе Май районда да болганды, аны башчылары эмда жамауаты бла муниципалитетни социал-экономика айныууну эсеплерин бла 2023-2024 жыллагъа борчларын сюзгенди.

Бек алгъа республиканы оноучусу районну жамауатына энчи аскер операциягъа къатышханлагъа бла алана юйюрлерине этген уллу болушлукълары ючюн жюрек ырызлыгын билдиргенди. «Биз бирге бардыргъан ол уллу иш аскерчи жашларыбызгъа бек магъаналыды, ала гитче ата журтлары аланы унутмагъанын сезгенлей турургъа керекдиле. Биз адам улу не заманда да багъалы кёрген хазналарыбыз сакъланыр ючюн кюрешибиз да, хорлам бизни боллукъду. Ол жашла, Улуу Ата журт урушну заманында бизни ата-бабаларыбызча, къыралыбызны келир заманын къорулайдыла», – деп, Казбек Кокков аскерчилени юйюрлерине тухулукъ этюу баш ишледен бири болганын чертгенди.

Ызы бла ушакъны ёзегине кече, КъМР-ни Башчысы битеу бёлюмде ишни кючлендирге, 2024 жылгъа белгиленген проектлени болжаларындан алгъа тамамларгъа кереклисин эсгергенди.

Май району айныу атламлары бла аны администрациясыны башчысы **Татьяна Саенко** билдиргенди. Муниципалитет миллет проектлени, федерал эмда регион

программаланы толтуруу бла байламлы ишлеге тири къатышады. Аны хайырындан социал учреждениланы ырыскы-техника онгларын иглендирге онг чыкъганды. Юч жылны ичинде 120 сабийге садикле ишленгендиле, хар бирини 40 жери болган эки ясли, стадион, Майскийде бла Ново-Ивановскоеде школагъа орам спорт майданла, Октябрьскоеде бла Майскийде оюлургъа къоркыуу юйледе жашагъанлагъа кеп фатарлы юч журт хайырланыргъа берилгендиле.

Майскийде эки мектепге, Ново-Ивановскоеде бла Александровская станицада Маданият юйлеге, искусстволаны сабий школуну Котляревскаяда филиалына, ара район больницаны сабий поликлиникасына тынгылы ремонт этилгенди. Инфраструктура жаны бла айныуу да уллу эс бурулады. Майскийде сууну тазалауучу сооруженияла ишленгендиле, Майскийде бла Александровская станицада 10,3 километрде жангы суу ызла тартылгандыла. Оюла турган юйлени азайтууну программасына кере кеп фатарлы 15 эски юйде жашагъанла тынгылы журтлагъа кечюрюлгендиле. Кеп фатарлы 18 юйде ремонт ишле бардырылгандыла, 44 арабаз, 11 жамаут тийре тап халгъа келтирилгендиле. Жоллары 60 километрден асламы жангыртылганды, 10 километрде уа чыракълы чыпыла салынгандыла. Эки жылны ичинде Майский–За-

речное–Ново-Ивановское жолну бир кесеги, кенюрю да мардагъа келиширча этилгенди. Право-Урванский хуторну, Красная Поляна эмда Ново-Ивановское эллени къатларында жолла да тапландырылгандыла. Майскийде бла Александровскаяда школаны къурулушлары бардырыргъа белгиленди. Октябрьская станицада уа ФАП ишленирикди, дагъыда беш школгъа тынгылы ремонт этилликди. Къоркыуулугъа саналган дагъыда беш юйде жашагъанланы кечюрюрге белгиленди. Жамаут тийрелени бла арабазланы тапландырыу иш да андан ары бардырыллыкъды. Тозураган суу ызланы алышындырыу да тохтатыллыкъ тийолды.

Май муниципал районда жети уллу инвестиция проект, ол санда тууар эмда ной къанатты этлени жарашдырыу, малчы комплексни бла чабакъ мюлкню къурулушларыны проектлери бардырыладыла.

Тюбешиюну кезиюнде жаш тёлю ара къурауну, спорт инфраструктураны айнытууну, школаны котельняла бла жалчытууну, ЖКХ-ны ишин жангыча къурауну онглары сюзюлгендиле. Сёз бюджет бёлюмде ишлегиленни жакъларыны юсюнден да барганды, районда жашагъанланы тынгысыз этдирген ишлени юслеринден да айтылганды.

**КъМР-ни Башчысыны бла
Прателъствосуну
пресс-службасы.**

ПРАВИТЕЛЬСТВО

Агъачланы къоруулауда, аланы кенгертиуде да алчыланы санындабыз

Жыйылыуу федерал агентствону башчысы **Иван Советников** бардыргъанды. Аны ишине КъМР-ни Прателъствосуну таматасы **Мусукланы Алий**, аны биринчи орунбасары **Сергей Говоров**, СКФО-ну бла ЮФО-ну эмда Донецк эм Луганск халкъ республикалары бла Херсон эм Запорожье областлары агъач мюлккери жаны бла органларыны келечилери къатышхандыла.

Тюбешию Шимал-Кавказ эм Юг федерал округланы агъач мюлккерины энчи аскерчи операцияны кезиюнде жанларын берген келечилерини хурметине бир минут шумсуз туруудан башланганды.

Мусукланы Алий быллай даражалы кенгешни Къабарты-Малкъарда бардырыргъа оноу этилгени ючюн ырызлыгын айтханды. «Жыйылыуу хайырлы, магъаналы болур деп ышанам», – дегенди ол.

РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликке келечисини орунбасары **Максим Владимиров** агъачланы сакълау къыйын эм жууаллы болганын чертгенди. «Бу иш жангы экономика эм социал излемлеге келиширге керекди. Агъачланы жангыртуу, от тошоулден, осал болумладан сакълау, аягул эм фйдалы хайырлануу жаны бла шендого мадарла керекдиле», – деп белгилегенди ол.

Болсада бу бёлюмде тамамланмай къалган жумушла энтта болганларына эс бурганды. Ол санда агъачланы жангыртуу, аланы къоруулау иш хайырлы болмагъанын, аманлыкъчылыкъланы саны уллулай

Орта кюн Нальчикде Прателъствону юйюнде РФ-ни Агъач мюлкню федерал агентствосуну жыйылыуу бардырылганды. Анда Шимал-Кавказ эм Юг федерал округланы субъектлери агъач бла хайырлануу полномочиялары къалай толтургъанлары сюзюлгенди эмда быйылгъа борчла салынгандыла.

къалганын белгилегенди ол. «Кенгешден сора регионлада агъачланы сакълау жаны бла тийишли оноула этилирге деп ышанам. Власть органла бу жаны бла борчларын бийик даражада бардырылкъларына ийнанама», – дегенди Максим Владимиров.

Иван Советников а баш кемчилликени арасында от тошоулени санагъанды. Аны ючюн а бу жумушлагъа бёлюнген ахчаны кёбейтирге оноу этилгенин билдиргенди ол – 6 миллиарддан 14,2 миллиард сомгъа дери. «Бюджетни къытыгына кырамай, бу ишге баш магъана бериледи», – дегенди ол.

Ол РФ-ни Президентини 2030 жылгъа дери къыралда агъачлада от тошоулени бек аздан эки кереге къысхартыргъа буйрукъ

бергенин, хар регионда да ол жаны бла планла хазырланганын эсгергенди. «Баш магъана от тошоулени профилактикасына бурулургъа керекди. Аны ючюн жорукъла къалай сакъланганын тинтиулени къатыландырыргъа керекди», – дегенди ол эмда эл мюлк бла кюрешленни, жамаутны арасында англатыу ишни бардырыуу магъаналыгын белгилегенди.

Агентствону башчысыны орунбасары **Анастасия Винокурова** уа регионлагъа агъач бла хайырлануу полномочиялары тамамлауа бёлюнген субвенциялары юслеринден айтханды. «Орта эсеп бла быйыл бёлюнген ырысхыла ёлчмени ЮФО-да 4,6 процентге, СКФО-да уа 6,2 процентке кёбейтилгендиле. Жуукъ

кезиуде агъачланы къоруулауда керекли техника берилгенин да айтыргъа суюме», – дегенди ол.

Юг федерал округда Агъач мюлкню департаментини башчысы **Пётр Костенич** а «Агъачланы сакълау» федерал программа жашауда къалай толтурулганыны юсюнден билдиргенди. Аны айтханына кере, проектни баш борчу жангыртылган эм орнатылган агъачланы кенлиги къырылган эмда къуругъан терекле бла тенг болурун жалчытууду.

Пётр Костенич ЮФО-ну эм СКФО-ну тогуз субъектинде от тошоулени азайтыргъа къолдан келгенин белгилегенди. Аланы арасында Къабарты-Малкъарда аллай бир кезиуде болмагъанын айттычады.

Сёз урлукъну бла терекчи-

клени ёсдюрююню юсюнден да барганды. Докладчы бир-бир регионла бу жаны бла ахыр да ишлеменгерине, питомникле болмагъанларына, терекчилени регионда керекли тенгли ёсдюргенгерине, агротехника жумушла толтурулмагъанларына эс бурганды. «Къабарты-Малкъарны урлукъну бла терекчилени изленген ёлчемде ёсдюргенлери ючюн колгоге келтирирге боллукъду», – деп къошханды ол.

Докладда «Агъачны сакълайлыкъ» битеурроссей акцияны юсюнден да айтылганды. Аны чеклеринде къыралда жети миллион терек орнатылганды. Былтыр а бу жумушлагъа РФ-ни жангы регионлары да къошулгандыла. Акцияны кенгертирге, анга асламланы къошаргъа кереклисин чертгенди Пётр Костенич.

Кенгешден сора уа Нальчикде «Хорламны» паркында республиканы районларыны агъач мюлккерины кереклерине он машина берилгенди. Иван Советников жангы техника агъачланы къоруулау жумушлары игилендирге себеглик этеригине ышанганын айтханды.

Ол кюн РФ-ни Агъач мюлкню федерал агентствосуну келечилери бла регионладан къонакъла паркта жюз терекчилени орнатхандыла. Журналистлени сорууларына жууапла бере, Иван Советников бу жумушла Экинчи битеудуни урушда жанларын бергенлени хурметине жораланганын белгилегенди. «Къазаутда ёлген хар адам башына терек орнатыргъа мурат салынганды», – дегенди ол.

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Сурат авторнуду.

Миллетлени маданият энчиликлерин сакълау – баш магъаналы борч

Къабарты-Малкъарны Миллет музейинде Маданият министрствону коллегиясыны жыйылыуу болганды, анда маданият, искусство, асламлы коммуникация учреждениелери 2022 жылда ишлерини эсептери чыгарылганды эм келир заманга борча салынгандыла. Жыйылыуу республиканы Правительствосуна Председатели орунбасары Марат Хубиев, маданият учрежденияланы башчылары, газетлени баш редакторлары, журналистле къатышхандыла. Жыйылыуу ведомствону башчысы Мухадин Кумахов бардырганды.

Ол билдиргенича, отчет кезиуде министрство «Маданият» миллет проектни бардыруу, тийишли организацияланы мюлктехника онгларын игилендириу, профессионал искусствону айнытыу, халкъ чыгармачылыкыга себеплик этиу, республикада жашаганла барысы да искусство байлыгыбыз бла хайырларнырча этиу бла кюрешгенди.

– Озгъан жылда эм магъаналы иш Къабарты-Малкъарны 100-жыллыгынын белгилеу болганды. Аны тийишли даражада ётдюроуде маданият ишле улуу жерни алгандыла, аланы саны бир мингден атлагъанды, алгъа республиканы битеу чыгармачылык къауумлары къатышхандыла.

Байрамга жоралат Маданият министрство КъМР-ни Цифралы айнытыу министрствосу бла бирге сайт жарашдырганды. «Къабарты-Малкъар – 100» деген аты бла халкъла аралы кинофестиваль ётдюроулгенди. Андан сора да, «Кавказ мюзик фест», «Миллет палитра» фестивалыла, «Шуёхлукъну эстафетасы», «Кабардинка», «Балкария», «Терк къазакъла» эм башха тепсеу къауумлары концертлери, хор жырыни ингири бардырылгандыла. Моксада Къабарты-Малкъарны конлери да эзде къалырча болгандыла. Ара шахарда миллет театрларыбызны сахна оюнларына къараула жарыкъ тюбегенди, – дегенди ол.

Озгъан жыл Президентни онуу бла Россейни миллетлерини маданият хазналарыны жылы эди. Аны чегинде тарых эм маданият эсертмелени, культура төрелени, миллет-маданият кёп төрлююкню сакълау эм айнытыу бла байламлы ишле тамамлангандыла, аланы саны 500-ден атлагъанды. Чекленген онглары болгъан адамлага халкъ чыгармачылыкны школу ачылганды. «Библионоч 2022 – Төрелени юсонден», «Искусстволаны кечеси» къуралгандыла. Малкъар, къабарты

эм башха миллетлени, ана тиллени конлере аталып «Шимал Кавказны халкъларыны төрелери бла адетлери», «Республиканы атын айтдырган адамла», «Къыралны маданият хазнасы» дегенча концертле, акцияла, эсериу ингириле бардырылгандыла.

– Арт кезиуде Улуу Ата журт урушда фашизмни хорлауа къыралыбыз этген къошумчулукну жокъ этиу, аны юсонден жалгъан хапарла жайыуу бла кюрешгенле бардыла. Маданият министрство сейирлери болгъан ведомстволла бла бирге ётюрюклеге къажуу иш тамалайды, ёсе келген төлюени туугъан жерге суймекликде юйретиуге къайгырады, – деп белгилегенди Мухадин Кумахов. – Ол мурат бла урушну ветеранларыны, тылда урунганлары юслеринден материалла жыйышдырыладыла, республикадан фронтка чакъырылып белгисиз тас болгъан эм ёлген аскерчилени атлары тохташдырылады, аланы эсеплерине кёре уа Аскер төрелени бла Эсериуно конлери ётдюроуледи.

Улуу Хорламны 77-жыллыгына жораланып, «За Родину, За Победу!», «Вальс Победы», «День Победы», «Блокадалы

гыржын», «Хорламны юсонден билдириу», «Хорламны терезелери», «Хорламны бетлери», «Эсериуно от чырагы», «Сабийлеге урушну юсонден окъуубуз», «Биз сени учунларыбыз, Хорлам!», «Географическая ленточка» акцияла бла концертле, «Хорламны къууанчы» эм «Хорламны Жигитлери» кермючле, «А зори здесь тихие» фильм кергюзюлгенди.

Бусагъатда да культура ишчиле энчи аскер операция бла байламлы «ЗаМир, ЗаНаших» акцияга тири къатышдыла. Театрларыбыз жангы спектаклеле салгандыла, гастрольла бла къыралны башха регионларына баргандыла.

Маданият учреждениялада жандаурулукъ акцияланы да төрели халда къураладыла, аланы чегинде чекленген онглары болгъан адамла театрлага, музейлеге, концертлеге хакъсыз барадыла. Театрлага сахна оюнага къарарга келген адамланы саны 153 мингге жетгенди, анга себепликни «Пушкинская карта» программага къатышыу да себеплик этгенди, концертлеге уа 98 минг инсан баргандыла.

Районлада бла шахарлада маданият учрежденияла «Чегем

шаудан», «Алтын къол», «Малка сууда», «Тепсеген шахар», «Терек – шуёхлукъну череги», «Нарт Дебетни туудукълары», «Минг тауну жулдузу», «Май къоз арты», «Халкъланы шуёхлукълары», «Мени элиме къайт», «Зурнука Россейни кёгюнде» деген чыгармачылык мероприятияла къурагандыла.

Аны бла бирге аланы ишлерине чырмау этген кемчиликте да чыгадыла. Мухадин Лялушевич эс бургъаныча, аллай чурумланы санында жангы эм ремонт этилген маданият юйле кереклисича тири ишлемегенлери, кадрланы жетишмегенлери, шёндюголо амалланы кийириуде тыйгычла бардыла.

Нальчикде Маданиятны айнытыу арасы ачылганды, Жаш къараучуну театры, искусстволаны сабий школу жангыртылгандыла, алгъа пианино, къюбуз, гитарала эм башха керекле алынгандыла. Асламлы информация органланы юслеринден айтханда, газетледе, журналлада, телевидение эм радио берилеуде республиканы харкюнюлукъ жашауу суратланады.

Бардыргъан ишлерини, жетишимлерини эм жарысуларыны юслеринден Искусстволаны Шимал-Кавказ къырал институтуна

ректору Рахайланы Анатолий, Къолдан усталаны арасыны директору Аслан Урусов, сокурланы китапханаларыны таматасы Жанна Хамдохова, районланы администрацияларыны келечилери билдиргенди.

Марат Хубиев айтылгъан бла байламлы дуняда геополитика болуму юсонден эсертгенди. «Шёндюго болум кёп затны юсонден сагышландырады. Бизни тамблагы конюбуз ёсе келген төлюени къолундады. Ата-бабаларыбыз кеслони заманларында алчыланы къауумунда болгъандыла, бусагъатда бизни борчубуз ала болдургъан тин, маданият хазнабызны сакъларгады. Аны ююн а, тарихлени, керюмдюлени ызларындан къуумай, адамларыбызга, сабийлеге къайгырырга, мектепледе ишлерге тийишлибиз.

Маданият юйле адамладан бош болмазча, ала ары кеслери сойюп, ашыгып келирча этерге керекди. Озгъан жыл маданият ишчиле салынган борчланы тынгылы тамамлагъандыла, чыгармачылык, усталыкъ жаны бла да бийик даражада болгъанларын ачыкълагъандыла. Мындан арысында төрелени, тиллени, миллетлени маданият хазналарын сакълауа сакъ болурга керекди», – дегенди Марат Баширович.

Жыйылыуу ахырында тийишли бегимлени проектлери къабыл керюлгенди. Алагъа кёре, «Маданият» миллет проектни андан ары бардырырга эм анда салынган борчланы толтурурга, маданиятны айнытыу программаланы, «Пушкинская карта» программаны тамамларга, Улуу Ата журт урушну жигитлерини атларын ёмюрлюк этиу ишни селейтмеге, чыгармачылык къауумлага болушлукъ этерге эм башха жумушла белгиленди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфя.
Суратла авторнудула.

ЭРИШУ

Усталыкъ хунерлерин ачыкълайдыла

Билим беруу департаментни иш планына тийишлиликде бу конледе Нальчикни экинчи номерли лицейини мурдорунда «Жылны устасы-2023» Битеуроссей усталыкъ эришюно шахарда бардырыллык уруму къууанчы халда ачылганды. Конкурса отуз адам къатышды. Ала кеслерини хунерлерин «Школну устасы», «Класс башчы», «Къошакъ билим берууно устасы», «Устас-психолог» деген белюмледе ачыкълайдыла.

Эришюно биринчи конюнде сагъынылгъан номинацияла бла байламлы англауларын, билимлерин да кергюзюрге педагогла эки майданга – алтынчы номерли школга бла экинчи номерли лицейге жыйылгандыла. Алай бла «Класс башчы» белюмге сегизеулен къатышхандыла. Ала класс сагъатны къалай бардыргъанларын кергюзгенди эмда ол жаны бла кеслерини сынамларыны юсонден хапарлагъандыла, экинчи конюде уа

класс башчыла ата-аналаны жыйылыуун бардыргъандыла.

Конкурсну экинчи конюнде уа онюч адам башха-башха предметледен дерсле бардырылгандыла. Андан сора да, «Къошакъ билим берууно устасы» номинацияда педагогла «Мени окъутуу программалар» деген ат бла къошакъ билим берген программаланы къоруулагъандыла. «Устас-психолог» белюмге къатышхалла да окъуучулага ачыкъ дерсле бергенди. Дагъ-

ыда конкурса хазырлагъан дерслерин «Школну устасы» деген номинацияда алтуан кергюзгенди. Эришюде хорлам болдургъанланы, призерланы бла лауреатланы атлары жыйырма жетинчи мартда – конкурсну къууанчы халда жабылгъаныны байрамында

белгли боллукъдула.

Ара шахарыбызда эришюно ачылганы бла уа педагогланы билим беруу департаментни башчысыны къуллугъун толтургъан Алим Амурбиевич Мальбахов алгъышлагъанды. Ол сагъынылгъан конкурс устас усталыкъны, терен сынамны да

ышангъылы школасына бурулуруна ийнанганын айтханды. Анга къатышхаланы илхам учунуулукълары, келленюмери болурулары, ала хорламга жетерлерин суйгенин да билдиргенди.

МОКЪАЛАНЫ Зукура.

Бюгюн – Кърым Россияге къайтарылган күн

«Тюрлениуле тири барадыла, тынгылы журтла ишленедиле»

Быйыл Кърым Россияге артка къайтарылганлы тогуз жыл болады. 18 март россиялиге, жарым айрыкамда жашаганла да къуанчылы күннге, керти халкъ байрамга айланганды, ол тарых тюзлюк тохташдырылганыны белгисине бурулганды. Бу къыска статьяга уа 2014 жылда болган жумушлары, байрамны белгилеуно тёрелерини, жарым айрыкамда шендююгю жашауну юслеринден айтырга сюебиз.

2014 ЖЫЛ

Тарыхны юсюнден айтханда, Екатерина Экинчи патчах 1783 жылда Кърымны Россияге къошууну юсюнден манифестни къабыл кёрген эди. Алай бла ол жыл окъуна Херсонесни тийресинде жангы шахарны мурдорун салынганды – Севастопольну.

Биринчи автономия жарым айрыкамга 1802 жылда берилгенди. Совет заманда 1921 жылда Кърым АССР къурадыла, 1946 жылда область даража бериледи. 1954 жылда регионну Украина СССР-ге къошадыла. Алай бла СССР чачылгандан сора Кърым Украинаны къауумна кийрилип къалады.

Болсада, жарым айрыкамда жашаганла не заманда да Россия жанлы болгандыла. Украинаны жангы тарыхында башлангандан политика къымылдауладан сора уа, Россия Федерация бла жуууклашуу жангы даражага кёчеди.

2014 жылда 11 мартда Кърымны баш совети бла Севастопольну шахар совети регионну жалынчакъсызлыгыны юсюнден декларацияны къабыл кёредиле. Эки күн аны аллында уа халкъны арасында референдум бардырылганды. Эки сорууга жууап берирге керек эди: «Кърым Россияге къайтарылып, РФ-ни субъекти болуруна ырызмышысыз?» эмда «Кърым Республиканы 1992 жылда Конституциясын жангырытырга эмда Украинаны къауумунда болуруга сюемисиз?» Халкъны 97 проценти Россияге къайтылары ючюн кьол кётюрген эдиле. Бу ишле бла байламлы артка къауугала, даулашла болган эселе да, экспертле ол оңу тарых, геополитика жаны бла да тюз болганын айтадыла.

2014 жылда 18 мартда Москвада Кърымны Россияге къайтарууну юсюнден келишим къабыл кёрюлгенди. Федерал Жыйлыу аны тюзге санагандан сора уа, документ 21 мартда кючюне киргенди. 2015 жылда республиканы Къырал советни байрамланы бла тарых магъаналы күнлени юслеринден законнга тюзетиуле кийирип, 18 мартны Кърым Россияге къайтарылган күнню байрам болганын тохташдырылганды.

АЙБАТЛЫКЪ

Мени таныш тишируум юйюрю бла Кърымга бу тарых магъаналы жумушла барган кезиуде кечгенди.

Ол атын, тукъумун жашырын этерими тилегенди, иши бла байламлы. Ол жыл окъуна аны бла жарым айрыкамны жашаунда тюрлениуле, жамауатны арасында къаллай оюмла жюрюгенлерини юсюнден ушакъ этген эдик. Болсада кеп заман озгандан, дуняда болу тюрленгенден сора, Кърымда болумну билер мурат бла аны бла жангыдан сёлешгенме.

Жерни башында бир къырал, жерда тууган журтум, жерегимден сюйген Къабарты-Малкъарны алышаллык туюлюду. Болсада, Кърымда жашаууга да юйренгенме, тюзелгенме, нёгерлерими санына да къошулганды. Алагъа Къабарты-Малкъарны, Элбрусну, Чегем чучурланы, Чирик кёлню, башха айбат жерлерини юслеринден айтама, кёлпери, хапарларыма сукъланып, Къабарты-Малкъарга барырга сюйгенлерин билдиредиле, дейди мени ушакъ нёгерим.

Кърым бурун заманладан бери кесини бай тарыхы, айбат табыгъаты бла айтылып келгенди. Анда 158 табыгъат эсертме бла заповедник бардыла. Бахчисарай эм Феодосияда генуэз къалалала, Карадаг заповедник, «Ласточкино гнездо» эм кеп башха эсертмелени, килисаланы, межитлени юслеринден билмеген адам болмаз. Кърымны юг жанында дворецле бир бири ызындан а тюз минчакълача тизилгенди: Массандровский, Воронцовский, Юсуповланы дворецлери, Дюльбер ... Бир сёз бла айтханда, Кърым сейир архитектураны эм табыгъат жерлени хазнасыды. Мындагы чучурла, карст дорбуна, менгирле, долменле, агъачла, таула да адам кёзон алмазча сейирдиле.

Украина Кърымга учур курортхача къараганды – кеслери солуп, алай объектели тап халга келтирирге уа ахча бёлюрге ашыкъмаганды. Бюгюнлюкде бу жаны бла тюрлениуле улдула. Мени нёгерими айтханына кёре, тогуз жылны ичинде ол юйюрю бла жарым айрыкамны тарых, табыгъат магъаналы жерлерини асламында болганды: Ялтада, Севастопольда, Алуштада, Симферопольда, Бахчисарайда, Тарханкутта, башха жерледе. «Ливадия, Масандра, Воронцов дворецлени юслеринден эшитмеген адам болмаз. Ала бек сейирдиле. Бютюнда Ялтада Никитин атлы терек

бахчаны, «Новый Иерусалим» маршрутну сюйгенме, Джур-Джур чучурла да сейирдиле. Демерджи-яйлагъа, башхача айтханда, таугъа жауу барганбыз – аны бийиклиги 1,3 минг метрге жетеди, маршрутну узунлугу уа 23 километрди. Кърымны айбат жерлерини юслеринден жазган статьяла белгиленип, жаш, къыз да Артекеге путёвкала бла саугъалангандыла», – дейди ол.

Аны айтханына кёре, бюгюнлюкде жарым айрыкамда инфраструктура тюрлениуле тири бардырыладыла. Ал кезиуде ток болмай, адамла къыйналган эселе, бюгюнлюкде ол кемчилик жокъду. Социал, коммерциялы объектле ишленедиле, орамла жангыртыладыла, Къара тенгизни жагъасында шендююгю излемлеге келишген болумла къурадыла. «Ма бюгюн жангы набережнйде айланып келебиз, бек ариу, сейир болганды. Россияге къажуа санкцияла кийирилмеселе, айбатландырыу жумушла бютюнда тири бардырылыпкъларын адамла иги ангылайдыла», – дейди ол.

ШЕНДЮЮГЮ БОЛУМ

Шендююгю болумланы юслеринден да сураганма танышымдан-кърымчыланы Украина бла байламлы жумушланы, энчи аскер операцияны юслеринден оюмлары билер мурат бл. «Хар жердеча, мында да адамла кеп тюрлююле – ырызмыш болганла, къуруда аманлыкъланы, кемчиликлени излегенле, жукъ да этерге сюймегенле да бардыла. Болсада кърымчыла Россияде жашаганларына ырыздыла, РФ-ге къайтыр жанлы кьол кётюргенлерин айтадыла. Энчи аскер операцияны да къабыл кёредиле. Хар жердеча, бизге да мобилизациядан къачханла болгандыла, асламы Къазакстанга. Алай бюгюнлюкде кёлпери къайтхандыла. Кърым Украинага къайтырын сакъланганла да бардыла дейдиле, алай мен аллайлага тубемегенме», – дейди ушакъ нёгерим.

Аны айтханына кёре, кърымчыла ачыкъ, жарыкъ кёллю, къонакъбай адамладыла, ала байрамланы, къуанчланы бек сюедиле. 18 мартда уа шахарла тюрлю-тюрлю жумушла болуучудула, статьябызны жигити юйюрю бла алагъа тири къатышыучуду. «Быйыл къаллай къуанч жумушла болуучулары билмейме, алай байрам жарыкъ халда ётеди, халкъ анга сюйюп къатышады. Онг болса, биз да барырга деп турабыз», – дейди ушакъ нёгерим.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Соруу

Саулай къырраланы, энчи бир инсанни да жашаунда тарых къаллай магъананы тутады? Бу соруу сагышландырмай къоймады, нек дегенде тюненени дерсин унутханы бир эсеп сакълалды – бирча жангылычланы къайтарыу этю. Биз демегили къырралда жашайбыз, аны тарыхы ёхтемликни, не улуу душманны аллында да бюгюлмеуно, хорлам тюзлюк излегенин къолунда болганыны юлгюсюдо. Жангыз Улуу Ата журт урушуну алсакъ окъуна, ол ачыкъ кёрюнеди. Алай арт кезиуде тарыхны терс «хапарларга» кюрешгенле, жалган шартла къыгарырга итингенле аслам чыгадыла. Аны бла байламлы биз газет окъуучуларыбызны араларында тарыхны магъанасыны, ёсе келген тёлюле аны тазалай къалай сакъларга болуугуну юсюнден соруу бардырганбыз.

Тарыхны магъанасы неведи?

АХМАТЛАНЫ Фатима,

Былмыны орта школуну тарыхдан бла обществознаниядан устазы:

Къайсы къырралны да битеуло билми беруу программасында тарыхны дерслери энчи жерни аладыла. Нек дегенде сабийлени, жаш адамланы миллетлерини тарых-адет тёрелерине юйретирге, къырралны инсанлары болганын сездирирге, аны жашууна къатышырга жангызда бу дерследе туюндуредиле. Окъутхан сабийлеринде тарыхха сейирлери болганын кёрсем, ала соруула берип башласала, айхай да, къууанам. Ол бютюн да 5-6-чы классланы окъуучуларында ол бютюн эсленеди, иги окъууна да кёлдоле. Аны бла байламлы тарыхха сейирни кёзгасуда устазада жууулыпкъ улдуу, биз гитчелеге бу сейир илмуну теренинден ачыкъларга, ала ны хар бирини да бу жаны бла билими болууча ишлерге тийишлибиз.

Тамата тёлюбюзно тарыхдан билимлерни, сёзсюз, игиди, сабийле да алагъа уарча этерге борчлубуз. Нек дегенде тууган жерини, къырралыны юсюнден тынгылы билими болган Ата журту бла ёхтемленеди, аны сюерге юйренеди. Ата-бабаларыбыз бизни мамыр, жарыкъ жашуубуз ючюн жанлары бергендиле, тарыхны окъууаныбыз биз алагъа хурмет этгенибизни, алларында баш ургъаныбызны белгисиди. Аланы жигитликлерин унутурга жарамайды. Алай бла тарыхха юйретюу халкъны бирикдирлик, инсанни кез къарамын тохташдырыкъ, жаш адамга тюз жолну кёрюзталлык кючюдо.

БАЙЗУЛЛАЛАНЫ Зухура,

сабий садда юйретюучо:

Арт жыллада, бютюнда жаш тёлю арада тарыхны окъурга, аны билирге нек керек болганын ангыламаганла, жарсыуга, аслам чыгъа башлагандыла. Алай тарых инсанны акылы, ниет – тин жаны бла да айнытхан илмуду. Таныш тарыхчы айтханына кёре, къачан кыйсы магъананы иш болганын, аны ким башлаганын билмеген адамла кёлдоле. Ол а сагайтырча шартды.

Былайда бир затны да белгилерге сюеме, ол да тарых болуула кёре алынган фильме. Соруу бардырганларында, кеп сабийле бла акылыбалыкъ болмаганла Экинчи Дуня урушда комикслени жигитлери хорлапандыла, деп жууап бергендиле. Алай битеу дуняны фашистлени зорлуқларында совет аскерчиле, башха къырралны да себепликлери болуу кёруулагандыла. Бусагъатдагы дуняда, алга барырга битеу онгла болган чакъда, ол артка атламды.

Мен юч сабийни анасыма, къызларым алыкъа гитчедиле, алай заман жетгенле, республикабызны, къырралыбызны, тыш къырраланы да тарыхларын билерлерине эс бурлукъма. Хар ана да анга сакъ болуруга керекди, деп алай сунама. Ансыз адам, саулай жамауат да айнууну жолундан тарыхкъдыла. Башда фильмлени юслеринден келтирген юлгом а анга шагъатды.

ГУЗИЛАНЫ Илияс,

информатикадан устаз:

Кеп белгилеи адамланы айтханларына кёре, тарыхны окъурга, аны дерсин ала билирге да керекди. Сёз ючюн, жазуучу Леонид Андреев: «Алга барыр ючюн, терк-терк ызыгыгъа къарарга керексиз. Ансы къайдан чыкъганыгъузны эм кайры барганыгъузны унутуркъуз», – дей эди. Анга кёре, бурун жыллада болумла бусагъат заманы игирек ангыларга болушадыла эм келир заманы да алгандан кёрюрге он бередиле.

Школлада тарых бла байламлы класс сагъатла ётдюрюп башлагандыла. Алагъа башланган класслада окъуучуладан башлап абадан класслаге дери да сабийле борсы да къатышадыла. Былай кезиуде школчуланы Ата журту тарыхы бла эм жигитлери бла сагырейлендиредиле. Жаш тёлюно тарыхны билирге сейири да, итинуюлоу да барды, алай, жарсыуга, асламы аны керексизге санайдыла.

АФАШОКЪЛАНЫ Даулет,

юрис:

Мени оюмуна кёре адамланы асламы тарыхларын билмейдиле. Ата журту тарыхы болсун, миллетники болсун. Ол шартны шендююгю заманы энчилиги бла байларга болуукуду. Тарыхны бек биринчиден, юлю алыр ючюн билирге керекди. Бирлеге ол иги юлюдогу, башхаланы уа, баям, улуу жангылычладан сакълар, бютюнда къыррала аралы халланы эсге алсакъ, аны магъаналыгыны кёресе.

Политика, башха чурумланы унутсакъ да, ол сейир илмуду, заманда жолоучулукла этерге, эрттеги ёмюрлерден башлап адам улу къалай айныганын кёрюрге он береди. Аны бла бирге уа, анга эс бурган, тинте билген, алгын заманлада этилген жангылычланы кватларкъ туюлодо. Жигитлени юсюнден а кёлле билмеген сунама.

Сорууну КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия бла ХОЛАМХАНЛАНЫ Алияма бардыргандыла.

Къадар

Ышаннгылы эм огъурлу адам, фахмулу алим Эди

Миллетибиз артыкъ уллу болмаганы себепли, хар бирибиз да аны атын иги бла айтдыргъан адамларыны юслеринден билирге бек ёчбюз. Мен оюм этгенден, малкъар халкъны аллай жашларындан бири белгили алим Гемулану Нухну жашы Исмайыл (1942-2005 ж.ж.) эди.

Аны ата къарындашы Акону ачыулу къадаарыны юсюнден билмеген хазна адам табылсын халкъбызда. Аны эм аны биргесине болгъанланы жоюз жыл мындан алгъа тутуп башлагъанларында, Нух мындан Коми АССР-гъа кетеди. Анда ол Воркута шахарда тохтаиды, юйор да анда къурайды. Исмайыл ма анда туугъанды. Школну «алтыннга» бошагъанда сора, аскер-радиотехника училищени сайлап, аны жетишимли бошайды. Ызы бла Бакуда аскер борчун толтурады.

Алгъан усталыгъы анга къуллугъун бардырыгъа себеплик этгенине да къарамай, жаш, юйюне къайтхандан сора, этнографиягъа сейири болгъанын ангълайды. Бу ыз бла кеси аллына кёп китапла, илму ишле бла шагъырейленип, ол Томск шахарны къырал университетини филология-тарых факультетине киреди. Юйюрюнден ахча алмаз ючюн, ол студент жылларында кёмор бла ол этиучю болуп ишлеп турады. Гему

улуну окъууна ол артыкъда чырмау этмегенди. Аны этнографиягъа сейири башхаладан эсе уллу болгъанын университетде Этнографияны школун къурагъан тарых илмуланы доктору Г.И. Пелих эслейди. Ол таулу жашны тюрлю-тюрлю илму экспедицияланы къауумларына къошханлай турады. Исмайыл Нухович бла ала бирге илму ишле да чыгарып башлайдыла.

Бир кесекден ол Нальчикге келип, мында жашап да тургъан эди. Шахар школаны биринде Гему улу тарыхдан устаз болуп бир ненча жылны ишлейди. Эсгериле кёре, алапат педагогну ызындан школчула тохтаусуз айланганлай тура эдиле. Аныча теманы, дерсни да сейир ачыкълагъан устазгъа ала бир да тубемеген эдиле.

Къауум замандан Г.И.Пелих Исмайыл Нуховични Новосибирскде СССР-ни Илмула академиясыны Тарых, филология эм философия институтунда ишлерге чакъырады. Ол анда лаборантдан институтну директоруну илму жаны бла орунбасарыны къуллугъуна дери ёседди. Талай замандан Гему улу анда Сибирьни этнография

бёлюмюн къурайды эм кёп жылланы анга башчылыкъ этип турады, кёп кандидатланы бла докторланы хазырлагъанды.

1983 жылдан башлаб а алим манси халкъны диннге табынуун тинтиуге энчи эс бёлюк тебирейди. Кеси аллына 1985 жылда «Мировоззрение манси. Дом и космос» деген монографияны басмалайды. Бир жылдан а «Религия народов манси» деген сейир китапны белгили алим А.М. Сагалаев бла бирге чыгъарады. Дагъыда аны манси халкъны жашауна жораланган лекциялары да болгъандыла.

Гему улу басмалагъан 7 монография кёп санда чыкъгъанларына къарамай, бююнлюкде бек аз тубеген китаплагъа саналадыла. Ол а алимни илму ишлерине сурам къачан да уллу болгъанын кёрютеди. Бююнлюкде да аны Запад Сибирьни халкъларыны этнографияларын билгенледен бек кючлюге санайдыла. Гему улу ол халкъла бла бир тил таба билгенди. Ала анга кёп жашырынларын туура этгенди. Дагъыда шаманла бла да къаршы шагъырейленген эди. Аны экспедициялары кёп заманланы Сибирьни узакъ районларында ётдюргенди. Ол а алимни саулугъуна заран салмай къоймагъанды. Ол жашаудан кетгенинде анга жаланда 63 жыл бола эди. Озгъан жыл а анга 80 жыл толлукъ эди.

Белгили алимни илму ишлеринден мында, Ата журтундагъы миллет китапханада, къайсылары болгъанларын билирге сыйгенме. Алай бла КЪМР-ни Миллет библиотекасында аны «Народы Западной Сибири. Ханты. Манты.Манси. Селкупы. Ненцы. Энци. Нганасаны. Кеты» деген монографиясын табар онг барды. Анда ол жууаплы редакторладан да бири эди.

Гему улу тенглерини эсгерилерине кёре, бек ышаннгылы, къачан да болушлукъгъа келирге хазыр адам эди. Илмудан бош заманында назмула окъургъа бек сыйгенди.

МАХИЛЛАНЫ Азиза.

Шахматла

Гимназиячыла – биринчиле

Нальчикде шахматладан школ командаланы араларында «Белая Ладья – 2023» деген битеуроссей эришуу къуралгъанды. Анга республиканы он мектебинден 2009 жылда эм андан кичи 40 шахматчы къатышхандыла.

Оюнда эм кючлю Нальчикни 14-чю гимназияны къаууму болгъанды, анга Текуланы Эмир, Валерий Токуев, Ахматланы Амина, Гёккиланы София киргендиле. Экинчи жерге – 32-чи, ючюнчюге уа – 27-чи мектеплени къауумлары чыкъгъандыла.

Жууукъ заманда эришуулени регион кезиулери бардырыллыкъды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Тазалыкъ

Эсгертмеле

Жангыртыладыла

Чегемде бла Каменкада Уллу Ата журт урушда ёлген жигитлеге жораланган эсгертмелени жангыртырча мадар этилликди. Аны юсюнден бизге Чегем муниципал районну администрациясыны пресс-службасындан билдиргендиле.

Ол Россейни Къоруулау министрствосуну «Ата журтларын къоруулай ёлген аскерчилени атлары ёмюрге эсде къалырча» деген программасыны чеклеринде бардырыллыкъды.

Ишлени кезиуянде эсгертмелеге ремонт этилликди, жазыулары жангыртыллыкъдыла. «Ёмюрлюк от» эм башха монументлени тийрелери да айбатланырыкъдыла.

Эсге сала айтсакъ, Чегемде къарындаш къабырлада эки жыйырма бла бир белгисиз солдат асыралыгды. Каменкада уа сегиз солдат бла офицер жер юлюшлерин тапхандыла. Ала элден узакъ бармай жан берген жигитледе, атлары ёмюрлеге мермер ташда жазылгъанды.

Шахарыбызны айбатландыра

Жаз башы келгени бла Нальчик шахар округда бла районлада терели экология акция башланганды. Быйыл тишируулары «Надежда России» битеуроссей биригуюно Къабарты-Малкъарда бёлюмюно келчилери тийрек болгъандыла. Ала биринчи изеуно Вольный Ауул микрорайонда бардыргъандыла.

Жамауат биригуюден билдиргенлерича, экинчиси Авиацияны бла космонавтиканы халкъла аралы кюнюне жораланарыкъды эм Искож микрорайонда Юрий Гагаринни эсгертмесини аллында ётерикди. Ючюнчюсю да республикада тиширууа аталгъан жангыз музейде – Марко Вовчокну юйюнде – бардырыллыкъды. Ол кюн анга къатышырыкъла, къызыл жалуу къла къысып, мекямны тегерек – башын тазаларыкъдыла, шинтиклени, бордюрланы, терек топлени боярыкъдыла.

Музей бла биз эрттеден байламлыкъ жюрютебиз. Ол себепден къышдан сора аны тийресин игилендирген ахшы тегереге айланганды. Организацияны келчилери, билим беруу учрежденияланы окъуучулары да таза хауада ишлерге, тазалыкъгъа къошумчулукъ этерге сыйою келедиле, дейди «Надежда России» организацияны Нальчикде бёлюмюно таматасы Елена Букина.

Изеуле къайсы кюнледе эм не заманда бардырыллыкълары къошакъ халда билдирилликди. Алагъа ким сыйсе да къатышыргъа боллукъду.

Бизни корр.

Оюм

Къыз къачырыу: ол бизни адетмиди?

Арт кезиуде Кавказда къыз къачырыуға энчи эс беледиле. Халкъланы асламы аны айыплыгына санайдыла. Сёз ючюн, Чеченде аны ючюн тазир окъуна саладыла. Болсада кёп жылланы ичинде эрге къачып барыуну киши сыйсыз ишге санамагъанды. Бизни халкъда уа болум къалайды, деген соруу туугъаны себепли, бу материалны хазырларга тауек болганма.

Алай, не десек да, бу адет къарачай-малкъар халкъда жорюмегенди деп, киши да айтталмаз. Арт 15 жылгъа дери миллетибизде эрге чыкыгъанланы асламы къачып баргъанларына ёнеширикле болмазла. Аны сылтаулары да болгъандыла. Айтылгъанга кёре, къызны жанына алай кезиуде къоранчланы азыракъ этерге тошгенди.

Мен оюм этгенден а, къызны къол бла беруу адетни кёпле сайлагъанланы сылтауу – интернет кенг хайырланылып, тойларын башхаладан осал ётдормегенлерин кёргозторге итиниюду. Сёзсюз, ол ариу адетди. Алай бизни миллетде, башхала бла тенгледиргенде, къызны къачырыу бир кесек жумушакъ эм аны сыйын,

намысын сындырмазча халда ётеди. Сёзсюз, бардыла жарсылу юлголе да. Алай бу ишни 90 процентинде къыз ыразы болмаса, сыймесе, аны жууукълары сыйырып кетгендиле.

Интернетде башха кавказ миллетлени келечилерини халпарлары бла шагъырей болурга кёп керге тошгенди. Жарсылуға, аланы асламында бир къачырылгъан къызны сыйы тошгенини юсюнден кёп айтыла эди. Тишируула асламында аталары бла къарындашлары аланы алып кетерге унамай, жашауларын бузгъанларын кезиуде да кёргозтолгендиле.

Ол хапарла жорек къыйындан толу эдиле. Аллай шартла бла тенгледиргенде, бизни эр кишилерибиз кеслерини тиширууларына бек сакъ болгъанлары туурады. Не ата, не къарындаш жилий тургъан къызын, эгчин тыш жерде къоярыкъ тойлолдуле. Аны себепли, халкъыбызда къызны къачырса, ол артык улуу жарсылуға саналмагъанды. Къызны юйюне терк адамла жиберип, ол бу юйюрдеди деп билдирип болгъандыла. Андан арысында уа жумуш ол къалай

айтса, алай бошалгъанды.

Алай къыз кеси сыйюп, юйюрю уа аны сайлауна артык ыразы тойюл эсе, жашны жаны аны юйден чыгъартмазга битеу кючюн салады. Быллай тюрюл жумушланы кезиулеринде асламында тишируула къауға кётюредиле. Эр кишилерибиз алай болумда да кеслерин бир жанында тутадыла. Жарсылуға, бир-бир анала, бютюнда къолайлары жашны жанындан эсе игирек болгъанла, къызларын сыйырырга келселе, кеслерин бек эриши жорютедиле. Ол а бизни халкъыбызда жорюмеген осал затды. Миллетибизде юйюр аз да керек болмагъан жумушду.

Къалай-алай болса да, бизде къачып баргъан къызланы асламыны юйюрлери аны юсюнден биледиле. Къызла бир жууукъларыны юйюнден чыгыруучудула. Къачырырга келгенлеге юйюне иелери хант столла къурап, сыйлап алай ашырадыла. Ол а болуукъ ишге ыразылыкъны ачыклагъан белгиледен бириди. Аллай «къачы-

удан» не къауға, не кёлкъалды чыкмайды.

Къарачайлылада да къачып барыуға артык онг кёзден къарамайдыла. Къачырылгъан къызга анда «сыйрелген къыз» дейдиле. Кёп болмай миллетибизни адет-төрелерини юсюнден телеграмм каналланы биринде бу темаға даулашла бара эдиле. Анда айтылгъанга кёре, къачып барыуну кёлперли жаратмайдыла. Жашауларын танымагъан адамлары бла ётдорюрге сыймей, ата юйлерине «баш байларга» къайтхандан сора, анда къалгъанла болгъанларын да юлгоге келтиргендиле. Дагыда къыз ыразылыкъ бермей къачыргъан кезиуде, тарт-созга къалгъанда, саулуукъларына заран тошюрген кезиуде да терк-

терк болгъандыла.

Бу жумуш бла байламлы, биз да миллетибизни келечилерини араларында соруу бардыргъанбыз. Ол кёргозтгеннге кёре, тиширууларыбызны 2007 жылгъа дери юйюр къурагъанларыны 90 проценти къачып баргъандыла. Алай, шёндюгю акъыллары болса, ала къол бла чыгъарга ыразы эдиле. Сабийлерин да хар бири да тау адетлерибизге тийишлиликде юйюрлю этерге сюедиле.

Сиз а, багъалы окъуучула, къалай къарайсыз къызны къачып барыуна? Къаллай сейир хапарла билесиз бу жумуш бла байламлы? Ашыгып сакълайбыз бизни оюмларыгъызы.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Элегке ушагъан адыр. 4. Азап бла баргъан кёчючюлюк. 7. Бузулмаз сёз берген адам. 9. Байрым ингирде намаз. 10. Къыргъыз, къазах халкълада жыр тагып, аны айтып айланган адам. 11. Хар бир инсанга керек хунер. 12. Таулу сабийле ынналага алай да айтадыла. 15. Къарганы сёзю. 17. Огъары Малкъар элени биринде туугъан. 18. Балачыкъла чыгъарырга айырылгъан жумуртхала. 21. Мал жарыга асыралган тана. 23. Терини юнюн тынч айырыр ючюн, артада да ийлерге тынч болур ючюн деп этилген ачытхы. 26. Азиятлыланы аш-суу жорюген жерлер. 30. Алгъын жарылага алай айтхандыла. 32. Туудукъну шөху. 34. Иерни тархты жиби. 37. Жырчыланы бир тюрюлюс. 38. Чырпы. 39. Къылыкъ хунер. 40. Авар поэт Гамзатов .... 41. Бек иги. 42. Эртте бийчелеге алай айтып болгъандыла.

ЁРЕСИНЕ: 1. Юч аршин тенгли узундукъ. 2. Киши тыялмагъан, арта буралмагъан зат. 3. Бомбаны иши. 4. Затны зор бла сенден башхага алыу. 5. Гюл. 6. Жилек. 8. Тукъумну иелигин кёргозтген зат. 13. Сыйлы таш. 14. Сахачы. 15. Къызыл боялу тамыр. 16. Проза жанр. 19. Бийик юйледе ансыз къыйынды. 20. Суу берген терен уру. 21. Кийик. 22. Космос. 24. Ол кёз чыгъармайды дейдиле. 25. Сырт сюек. 26. Самолётла андан учадыла. 27. Эртте эл мюлкде аласыз болмагъандыла. 28. Таш бурру. 29. Сабийлеге Жангы жыл байрамны шарты. 31. Гогольну бек белгили повестини жигитини аты. 32. Ёлгенден къалгъан ырыскы. 33. Къагыт, посылка жорютген бириги. 35. Сау кюнню хапар айтыучу. 36. Вальслары бла белгили польшачы композитор Фридерик ...

Газетни 28-чи номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

Энине: 5. Байракъ. 6. Байтал. 9. Бийче. 10. Зухра. 11. Шимал. 12. Маркъа. 16. Орман. 18. Жабалакъ. 19. Алауган. 20. Жамауат. 21. Къазауат. 22. Шнапс. 25. Къанат. 30. Нохта. 31. Билим. 32. Къаршы. 33. Майдан. 34. Лагъман.
Ёресине: 1. Батмакъ. 2. Акъсут. 3. Абери. 4. Къалияр. 7. Мина. 8. Къала. 13. Рузлама. 14. Къаламан. 15. Рамазан. 17. Магадан. 23. Неон. 24. Патчах. 26. Абакан. 27. Ахшы. 28. Зийна. 29. Мияла

Бузыкълукъ

Аракъы, къырал белгиле да – жалгъанла

Россейни МВД-сыны Чегем районда бёлюмюню къырал автоинспекторлары жалган ичгини ташыгъанларына ишеклиени тутхандыла. Полициячылага «Кавказ» федерал жолда Нальчикден Бахсаннга жалган къырал номерлери бла ауур зюкюлю машины баргъаны белгили этилгенди.

- Право нызамны сакълаучула, машинаны ызындан болуп, водителден тохтарын излегендиле. Алай ол бойсунмагъанды. Законсузлукъну тыяр мурат бла алайга къырал автоинспекцияны энтта бир экипажы чакъырлгъанды. Бузыкълукъ полициячыладан къачар мурат бла патруль машиналадан бири бла къагышханды, алай андан сора жеринден тебальмай къалгъанды. Водитель бла биргесине баргъан инсан къачып къутулурга умут этгендиле, алай полициячыла аланы тутхандыла, деп билдиргенди Россейни МВД-сыны келечиси Ирина Волк.

Ачыкъланганыча, водитель алгъын башы сюдлюк болган 30-жыллыкъ бахсанчыды, аны биргесине 20-жыллыкъ жаш адам болгъанды. Машинаны тинтген кезиуде полициячыла ичинде ичги затлары бла 3,2 минг шеша тапхандыла, аланы къырал маркалары жокъ эди. Экспертиза ичги ГОСТ-ха келишмегенин ачыклагъанды.

Бу болум бла байламлы РФ-ни УК-сыны 171.3-чю статьясыны 1-чи кесегине кёре терслеу материалла ачылгъандыла. Ишеклиле экиси да РФ-ни Административ бузыкълукъланы кодексини 19.3-чю статьясыны 1-чи кесегине кёре жууапха тартылгъандыла. Водительле жалган къырал номерлери бла машинаны жорютгени ючюн терслеу бегим жарашдырылгъанды, деп билдиргендиле Россейни МВД-сыны пресса арасындан.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Адабият

Тюбешиуну башлай, Китапны суйгенли обществовусуну башчысы Наталья Шинкарёва биригиге иги көрмегенле, башха чыплары болганла, алай китап окьургга бек суйгенле киргенлерин билдиргенди. «Хар башкюн жыйылып, кезиу-кезиу жангы чыггармаланы эшитдирип окьуйбуз. Жазуучула бла тюбешиуле уа алагга не заманда да байрамдыла. Ма Мусукаланы Сакинатны Москвада орус тилде чыкьган «Учсанг, кьоркьургга жарамайды» деген китабын биз төрт кере жыйылып окьуганбыз.

ючюн кыйынлыкь сынаган тиширууну юсюнден кьайдан билип жазганын сорганды.

Сакинат, ол көпледен жыйышдырылган сьфат болганын белгилеп: «Аналада миллет жокьду, ала кьайда да бирчадыла. Ала бир заманда да тюрленмейдиле, жашауларына кьоркьмай, балаларын от-окь тюбюнден, башха кыйынлыкьладан чыггарьургга хазырдыла», - дегенди.

Андан сора тюбешиуге келгенлине бир кьаууму китапдан юзюклене окьугандыла. Ызы бла чыггарманы суй

Сарбашланы Азнор, Мусукаланы Сакинат, Беппайланы Муталип, Наталья Шинкарёва.

АЧЫКЪ ЖЮРЕКЛИ ХАЛДА

Озган баш кюн Нальчикде Кьырал концерт залда назмучу Мусукаланы Азнорну кызы Сакинат бла тюбешиу болганды. Аны республикада Китапны суйгенлине биригиге кьураганды.

Китапны суйгенлине кьаууму.

Ары кирген кьайсы хапарын алсанг да, жүрегинге жетмей, терен оюм этдирмей кьоймайды. Бютюннда бег а «Ана» деген повести сейирлик көрюнгенди. Аны жигити, Чечен Республикада болган кьаугада кьалган жашын излей барган, көп кьоркьуулу кьужур ишлеге, кыйынлыкьлагга да тюбегенине кьарамай, ахшылыкьга ийнанган анадь. Чынтты ана», - деп, Наталья Петровна, авторгга айланьп: «Чечен кьазуатны кезиуонде жашы

зюу да башланганды. Көпле аны бек жаратханларын, бирлери уа окьуган заманда кез жашларын тыялмаганларын жашырмай айтхандыла. Марина Одижева китапны окьуп башлаганынглай окьуна аны жигитлери бла бирге жашагганча боласа, деп чертгенди. Сөз ючюн, «Тюбешиу» деген хапары бла да алай болганды. Автор бизни узакь 1944 жылгга кьайтарганды, таулу халкьны зор бла көчюрюлген, анга кыйынлыкь сынатхан кезилени көз аллыбызгга келтиргенди.

– Анда аллай кезиуле суратланадыла, жиямай окьумазча. Ма аладан бири: урушдан аягы кетип кьайтхан Мукай, юйюне келип, отоуда суйген адамыны жаулугьу, жаралы кьанатлыча, атылып турганын көргенде, ангылайды аны миллетине болганын. Жаулукьну кюн хуржунуна сугьуп атланады ол Орта Азиягга. Аяксыз келип, юй бийчесин апчытыргга болмай, терезеден кьарап кетеди, жаулукьну терек бутагьына тагьып, - дегенди ол.

Башха окьуучула да Сакинатны хапарларында кеслерини жүрек сезимлерин эмда жарсыуларын таныгандыла. Соруулары да көп болгандыла: хапарланы кьачан жазып башлаганы, аны не зат илхамдырганды, жигитлерин кьайдан алганды...

Тюбешиу жүрек жылыулыкь халда барганды. КьМР-ни Жазуучуларыны биригигеюню таматасыны орунбасары Беппайланы Муталип закый Кьайсынын жаш жазуучуланы жыйылуларында Сакинатны юсюнден айтханын эсгергенди: «Мусукаланы Сакинатны чыггармаларын уллу эс буруп окьуганма, бек сейирсингенме, аны бла бирге кьууанган да этгенме. Ол, халкь фольклоргга кесин толусунай берип, назмуларында жашайды. Андан

мен эмда битеу малкьар адабияты уллу жангычылыкьланы сакьлайбыз». Муталип кьалам эгечине жоралап жазган назмусун да окьуганды.

Поэт, бард, архитектор, композитор Сарбашланы Азнор да, Сакинатха жоралагган назмусун окьуп, аны адамлыгына баш урганын да чертгенди.

Тюбешиуно кезиуонде КьМР-ни Журналистлерини биригигеюню башчысыны кьуллугьун толтурган Шауаланы Разият, «Минги-Тау» журналы жууаплы секретары Байтуганланы Исмайыл, «Кабардино-Балкарская правда» газетни корреспонденти Марина Мазуренко, «Солнышко» журналы баш редактору Дарья Шомахова, Марко Вовчокну музейни директору Ольга Лажараева да сөлешгендиле. Ала авторну чыггармаларын не заманда да уллу эс буруп окьуганларын айтхандыла. Дарья уа Сакинат аны назмусун малкьар тилге көчюрген биринчи автор болганын да чертгенди.

Бу алапат тюбешиуге кьатышханла ол аланы эслеринде керти да көпге дерки кьаллыгынын билдиргендиле эмда Сакинатха дагьыда жангы чыггармалары бла аланы кьууандыра турлугьуна ышанганларын да айтхандыла.

Ахырында уа Мусукаланы Сакинат, окьуучула тилеп, талай назмусун окьуганды эм аны чыггармачылыкь ишине уллу эс буруп, аны жазганын суйноп окьуганлары ючюн барына да ыспас этгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Шагырейпениу

Файда тюшюрюню онглары

Быйыл 31 мартда «Эльбрус» тау-лыжа курортда - энчи экономика зонада, инвесторла бла тюбешиу боллукьду. Аны чеклеринде Кавказ.РФ институт предпринимательге инфраструктураны, кьонакь юйле ишленирикди жерлени көрпозторюкдю эм резидент болурча амал бла шагырей этерикди.

Предпринимательге Азау талада 6,89 эм 16,97 гектарны тутан эки жерни көргюзторюкдюле. Биринчи проектге көре 1170 адамгга төрт кьонакь юй, сабийле учхан жол, тюбинг-парк ишленирикди эм төгөрөк-башны игилендирича мадар этилликди. Экинчи объектде уа спорт комплекс, 1580 адамгга парк-отель, 500 жери бла аппарат-отель, кьаячыла

юйретген ара кьуараллыкьды эм Бахсан сууну жагьасын игилендириу жумуш тамамланьлыкьды. Эки проект да энчи излемлеге келиширге керек боллукьдула.

Бизнесменле ишлерин энчи амалгагга көре бардырылыкьдыла. Аны чеклеринде арендаторла аз налог төлерикидиле эм 5-10 жылны ичинде жер эм мюлк налогладан эркин этилликдиле. Аны бла бирге жер

юлюшле льгота халда берилликдиле эм хахьсыз инженер инфраструктурагга кьошуаллыкьдыла.

Эсге сала айтсакь, бусагьатда «Эльбрус» курортда юч гондол канат жол ишлейди, ол санда 3847 метрде орналган кьыралда эм бийик канатка да мындады. Кьыш кезиуде 17 километр чакьлы тау-лыжа трассала ишлейдиле.

Былыр курортда 560 минг адам солугьанды – бурунгу жылдан 31 процентте көп. Быйылны юсюнден айтханда, жалаанда январь-февраль айлада Эльбрусда 150 минг адам болганды. Былыр бу заман бла тенгешдиргенде, ол да 12 процентте асламды.

Бизни корр.

Учредительле: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

**Баш редактор
КьОНАКЬЛАНЫ Хасан**

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЬЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кьорууда жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагга «КьМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басманганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге көре 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГЬАРГАНЛА:

Холамханланы Алина - де-журный редактор, Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасарлары; Ахматланы Люоза (1,2,3,4-чу бетле), Зезаланы Лида (9,10,11,12-чи бетле) – корректорла.

Тиражы 1721 экз. Заказ № 553
Багьасы эркинди.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин аты проспект, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru